

A large, stylized white silhouette of a tree with many thin branches is positioned in the upper left corner of the cover.

Ültessünk fát **A VÍZPARTOKRA**

ORSZÁGOS ERDÉSZETI FŐIGAZGATÓSÁG 1957.

írta:
LÁDY GÉZA

1851

/1866/

Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár	
Leltári szám:	155/617
Csoport szám:	I.
Raktári jelzet:	S-V, III

Országunk lakosságának nagyobbik fele földműveléssel foglalkozik, falvakban, tanyákon, termelőszövetkezetek, vagy állami gazdaságok lakótelepein él. S nincs köztük egy se, akinek ne lenne szüksége fára. Kell a fa mindenféle építkezéshez, kell a fűtéshez minden télen, kell a szerszámok, a gazdasági és háztartási eszközök készítéséhez. Dohányszárító szin, istálló, ól, akol és egyéb gazdasági épület fa nélkül nem épülhet. Mennyi petrencerúd, dohányszárítórúd, komlópózna, szőlőkaró, gyümölcsfatámasz, mennyi új szekér, borona, kapanyél, kaszanyél kell évről évre a falusi, tanyai népnek. Fából faragja a parasztember gyermekei bölcsőjét és játékszereit, fából készül a teknő, melence, fakanál, az orsó, rokka és szövőszék. Fűz vesszéből kötik a kast, a kosarat, evvel kötik kévébe a nádat. Deszkából készülnek bútoraink, a fa — mint koporsónk anyaga — még sírunkba is elkísér, fejfaként pedig holtunk után is megőrzi emlékünket.

Hogyan is élhetne fa nélkül a falusi, a tanyai ember? Hiszen akármilyen fog, fára van szüksége hozzá, kert, szőlő, gyümölcsös, méhes nem nélkülözheti. Nincs az a mesterség, amely ne használna fát szerszámai, eszközei készítéséhez. Asztalos, ács, bognár és kádár fával dolgozik. A kőműves is ebből készíti állványát, ládáját, szerszámnyelét. Fából készül a földmunkás talicskája és ásónyele. A timár tölgykéreg levével cserzi a bőrt, a cipész kaptafára húzza. Még a halász is fűzdeszkából ácsolja ladikját, nyárfakéregből faragja hálóját úszóit, fűz vesszéből fonja a varsát.

Ennek a sok-sok fának, ami mindehhez szükséges, a legtöbb faluban csak egy része terem meg. A többit a TŰZÉP-telepekről, az állami erdészetektől, vagy fűrészüzemektől kell megvenni, kiutalásra, pénzért.

Elgondolkoztunk-e már rajta, honnan is veszi az ország ezt a sok fát? Mi teszi szükségessé, hogy felhasználását korlátozzák, esetenkénti kiutaláshoz, engedélyhez kössék? Az, hogy a mi hazánk erdőkben bizony nem gazdag. Összes területének mindössze 13,3%-át borítja élőfa. Az erdők nagyrésze is még fiatal, 50—60

év múlva fog csak fejsze alá kerülni és megfelelő méretű fát adni. Ezért jelenleg — és még hosszú ideig — más országoktól is kénytelenek vagyunk fát vásárolni. Évről-évre sok tízezer vasúti kocsi deszkát, épületfát, bányafát, vasúti talpfát és tűzifát kell drága pénzért külföldről behoznunk, hogy ki tudjuk elégíteni a nagyméretű építkezések, a rohamosan fejlődő bányászat, ipar, közlekedés és a mezőgazdaság egyre növekvő szükségleteit. Ha ezt csökkenteni tudnánk, a felszabaduló pénzen az ország több ruhát, élelmet stb. adhatna dolgozó népének, gyorsabban javíthatná a közlekedési és lakásviszonyokat.

De miképpen lehet a fabehozatalt csökkenteni? S hogyan juttathatunk mégis mihamarabb több és olcsóbb fát a falunak, a mezőgazdaságnak?

Ez a füzet erre a kérdésre kíván választ adni: gyorsannövő fafajták telepítése a vízpartokra sokat könnyít a gondjainkon, csak minél előbb lássunk munkához.

Milyen fáink nőnek leggyorsabban?

Azokkal a fafajokkal megyünk legtöbbször, amelyek rövid idő alatt magasra nőnek és gyorsan vastagodnak. Ilyen fáink elsősorban a nyáarak, a fűzek, a mézgáséger és az akác. Az akác a magyar Alföld legértékesebb fája. Udvarunkba, utcáinkba, utaink mellé, szántóföldi dülők szegélyezésére, de szántóföldi művelésre alkalmatlan homokos területeinkre is minél több akácot kell ültetni. Ebben a füzetben azonban elsősorban azokkal a fákkal kívánunk foglalkozni, amelyeket vízpartjaink mentére telepíthetünk anélkül, hogy evvel művelés alatt álló más területet vennénk igénybe. Vízparti rétjeink, legelőink, vagy egyéb földjeink inkább csak nyerne vele. Erre a célra legmegfelelőbb fáink elsősorban a nyáarak, a fehérfűz és az éger. Ha a csemetéiket — kellő gondossággal — a vízpartok állandóan üde, nedves földjébe ültetjük, igen gyors növekedésnek indulnak. És ha védelmükre csak egy kevés gondot fordítunk is évről-évre, már nagyon hamar: 3—5 éves koruktól kezdve értékes anyagokkal hálálják ezt meg.

Minden határban vannak kisebb-nagyobb vízerek, patakok, árok, belvízlevezető, vagy öntözőcsatornák, egyes helyeken tavak, víztárolók is terülnek el. Ezeknek partjain jól érzik magukat az említett gyorsan növekvő fafajok. A nemesnyáarak ilyen helyeken 10 éves korukra 15—20 m magasságot, 10—15 cm vastagságot is elérnek és akár építkezésekre, akár egyéb gazdasági célokra kitűnően hasznosíthatók. De ha az elültetett nyár vagy fűzfák egymástól való távolságát kissé sűrűbbre (2.5—3 m) vesszük, akkor 5 éves korukban már minden másodikat kivághatjuk és 6—8 m hosszú, 5—6 cm vastag rudakon kívül még nyélnekvalót, karót és tűzifát

1. ábra: Mi is nevelhetünk ilyen értékes, szép fákat vizeink partján.

(Foto: Morelli, Italia)

is jócskán nyerhetünk belőlük. Ha pedig 20 vagy 30 éves korukig várunk a fák kitermelésével, 25—35 m magasságot, 30—40 cm vastagságot is elérhetnek és törzsük deszkának, gerendának, hengernek, vályúnak, teknőnek, stb. egyaránt alkalmas lesz. Az ágakból is igen sok fát kaphatunk gazdasági és házi felhasználásra, illetve tüzelőnek. Egy-egy jól fejlett nyár. fűz, vagy éger 10 év alatt kb. fél m³ fát ad, mintegy 250 Ft. értékben, 20 év alatt 1,2 m³-t 6—700 Ft értékben, 30 év alatt pedig 2,5 m³-t 1300—1600 Ft értékben s mindezt majdnem teljesen ingyen. Ha egy jó talajon folyó 100 m hosszú vízernek vagy pataknak csak az egyik partjára telepítünk nyárfákat, egymástól 5 m távolságra — akkor ez a 20 db fa 10 év alatt 5000 Ft értékű, 20 év alatt 13 000 Ft értékű, 30 év alatt pe-

dig mintegy 29 000 Ft értékű fát szolgáltat. A nyesésből időközben kikerülő rőzse értéke ebben nincs is benne. Ha pedig egy partak mindkét partjára telepítünk nyárfasort, vagy csak az egyik parton, de kettős fasort ültetünk, akkor az előbbi famennyiségek és értékek kétszeresét is elérhetjük 100 m-enként. Gyengébb termőhelyeken, túlságosan nedves, vagy esetleg szikes talajokon természetesen csökkennek valamivel ezek a számok. A fűz és az éger

2. ábra: Szárföld község parasztjai már régen felismerték a vízmenti faültetés hasznát. Nagy értéket képviselnek számukra ezek a 25–30 éves nyárfák.
(Foto: Balsay L. Kapuvár)

lassabban is nő, mint a nyár. Ezek a fafajok viszont olyan nedves pocsogós vízpartokon is megélnek, ahol a náluknál kényesebb nyárfélék már nem maradnának meg.

Vízparti fasoraink nemcsak fát adnak, hanem egyéb hasznot is hajtanak. A nyári hőségben enyhelyet kínálnak embernek, állatnak. Koronáikkal megtörik a szárító szeleket, óvják földjeinket a kiszáradástól, mentik terméseinket az aszály károsításától. Olyan vizenyős, pocsogós réteken viszont, ahol a talaj csak csátét és hitványabb savanyú fűféléket terem, a fák hatalmas lombja segít elpárologtatni a fölösleges nedvességet s ezzel megjavítani a fűtermést. Partmenti fáinkon sok hasznos madár talál védelmet, rak fészket és költi ki fiókait, szorgalmasan pusztítva a rovarkártevőket, a mocskospajort, bundásbogarat, burgonyabogarat, a hernyókat és tetveket. Az ölyvek, a vércsék és a baglyok sokezer egeret, pockot és ürget szednek össze.

Sokan talán azt mondják, hogy ez mind igaz lehet, de a fák árnyékában csökken a rétek és a legelők fűtermése. Mások amiatt aggályoskodhatnak, hogy a fák messze elhúzódó gyökerei elszívják a nedvességet és a tápanyagokat mezőgazdasági növényeink elől. Megnyugtathatjuk őket, hogy ez nagyrészt tévedés. A tudományos vizsgálatok beigazolták, hogy a nem túlsűrűn ültetett fasorok állandóan forgó, változó árnyéka nincs ártalmára a rétek és legelők fűtermésének, sőt segít növelni annak tápanyag- és vitamintartalmát. Szántóföldek közvetlen szomszédságában — a fák északi oldalán — az árnyalás némileg csökkentheti ugyan a termést, de a fák szélvédelme a tőlük kissé távolabb álló területek termését ennél sokkal nagyobb mértékben növeli. A partmenti fák tehát — ha helyesen ültetjük őket — nem tesznek kárt. Hasznuk pedig — mint láttuk — igen számottevő. De a vízpartokra még azoknak is érdemes fákat ültetni, akik aggodalmaskodnak miatta. Mert ha valóban azt tapasztalnák, hogy a fák árnyéka vagy gyökere kezdene kárt tenni a fű, vagy egyéb termésükben, még mindig kivághatják a fákat, fel is használhatják, ezzel is csak nyernek. Ha pedig nem vesznek észre károsítást, akkor még nagyobb lesz a hasznuk.

Mit tegyünk, mielőtt elültetjük a fákat?

Mielőtt hozzáfogunk a faültetés munkájához, először azt kell már jóelőre megállapítanunk, hogy melyik vízpartunkra milyen fajta fákat telepítsünk, hány darab és milyen facsemetére lesz majd szükségünk, honnan és hogyan fogjuk ezeket beszerezni és mikor, hogy ültessük el fáinkat, hogy munkánk mielőbb jó eredményre vezessen.

A legalkalmasabb fajok megválasztása.

Fásítási terv készítése.

A nyárfáknak és fűzfáknak olyan sok fajtája és természetes keresztezése van, hogy ezeket csak erdész-szakember tudja jól megkülönböztetni egymástól. A különböző fajták más-más mértékben tűrik a vizet, és más-más talajt is kívánnak, vannak nagyobb-igényű és szerényebb fajták. Egyesek a kötött talajon is jól fejlődnek, mások ezt nem bírják és csak lazább, porhanyóbb földben érzik jól magukat. Vannak szikes talajra alkalmatlan, kényesebb fajok, mások viszont az enyhébb sziken is szépen fejlődnek. Arra is figyelemmel kell lennünk, hogy a vízpartokra ültetett fák gyökerei ne nyúljanak bele a vízbe, ne akadályozzák annak szabad folyását és a meder tisztítását, kotrását. Különösen óvakodjunk azoktól a fafajtáktól, amelyeknek a gyökerei — a vízmeder tisztításakor elmetszve, lenyesve — sűrűn bokrosodó sarjhajtásokat hoznak a vízben. A megfelelő fafajok megválasztása előtt ajánlatos ezért szaktanácsot kérni a legközelebbi állami erdészettől. Az erdészet minden közületi és termelőszövetkezeti fásításhoz kiküldi szakértőjét, aki a talaj megvizsgálása, a vízgazdálkodási és egyéb helyi adottságok alapos mérlegetése után — teljesen ingyenesen — részletes tervet készít a termelőszövetkezet, a község, a legeltetési bizottság, vagy az állami gazdaság vízparti fásítására. Ez a terv nemcsak a megfelelő fafajokat határozza meg, hanem az ültetés előkészítésére, annak időpontjára és módjára nézve is megad minden tájékoztatást.

Ahol nemcsak néhány fa elültetéséről, hanem hosszabb partszakaszok fásításáról van szó, ott nagyon ajánlatos talajvizsgálatokat is végeztetni a fásítási terv elkészítése előtt. A talajmintákat e célra ásott gödrök oldalából kell venni és zsákocskákba szedni, legalább 1,5 m mélységig, legalább 2—2 kg-ot minden olyan talajrétegből, amely különbözik a felette lévőttől összetételben, színében. A zsákocskákba tett cédulán jelöljük meg a fásító nevét és lakóhelyét, a talajminta, a gödör számát és azt, hogy melyik talajrétegből vettük a mintát. (Pl. 3. sz. gödör 25—50 cm.) A talajmintákat a gazdaság vagy a gépállomás agronómusa útján az Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézet legközelebbi talajvizsgáló laboratóriumába kell beküldeni. Onnan írásban küldik meg a vizsgálat eredményét. Ezt adjuk át a fásítás tervezését végző erdőgazdaságnak (erdészetnek), hogy felhasználhassa a fafajok helyes megválasztásához.

Az állami erdészetek, erdőgazdaságok ingyenes fásítási szaktanácsait az egyénileg gazdálkodó parasztok is igénybe vehetik. A

fásítási szakértők lehetőleg a helyszínen adnak tanácsot mindenkinek.

Vízpartjaink fásítására a következő fontosabb gyorsannövő fajok alkalmasak:

Fehérnyár.

A mostohább termőhelyi viszonyokat is tűri, a kötöttebb, agyagos, időszakonként vizenyős és az enyhén szikes talajt is. A szárazsággal szemben ellenálló. Fejlődése gyors. Ültetésre alkalmas, tisztafajú fehérnyár csemetét sajnos nehéz nevelni, mert dugványról rosszul ered. Csak válogatott anyafákról, ivartalan úton nevelt csemetéi ajánlhatók fasorok telepítésére.

Szürkenyár.

A fehérnyárhoz hasonlóan igénytelen. Rosszabb, szárazabb, sőt enyhén szikes termőhelyeken is kielégítően fejlődik. Csak fehér-fajú, válogatott anyafákról oltással, vagy homlításal szaporított példányai ajánlhatók fasorok telepítésére.

Feketenyár.

Szintén igénytelen. Agyagos talajon is jól növekszik, de a szikes talajt kevésbé bírja. Az időszaki elárasztást eltűri. Dugványokról, jó fajtaváltozatokban is könnyen szaporítható. Így az erdőgazdaságok feketenyár suhángokat inkább tudnak nevelni és ellátni vele az igénylőket.

Korainyár.

Üde, porhanyós, könnyebb földet kíván. Az elárasztást csak rövidebb ideig tűri, a szikes talajt nem állja. A jó talajt nagyon gyors növekedéssel hálálja meg. Szaporítása könnyű, az erdészetek nagy mennyiségben nevelik fásításra alkalmas suhángjait.

Késeinyár.

A kötöttebb talajt jobban tűri mint a korainyár, de a vizenyős, vagy kiszáradó talajt nem bírja. Szikes talajra nem való. Üde, mérsékelten nedves talajon kiválóan fejlődik. Suhángról ültetjük, az erdészetek nevelnek belőle eleget.

Óriásnyár.

Csak üde talajon fejlődik jól, a vizesebb földet és a szikességet nem bírja. Kisebb szárazságot elvisel. Növekedése üde talajon minden más nyárfajénál gyorsabb. Igen szép szál, sudáregyenes törzseket nevel. Ültetni való suhángja bőven kapható.

Platán.

Üde, porhanyós, könnyebb földben gyorsan fejlődik és szép magas, vastag törzseket nevel. Rövid ideig tartó kisebb elárasztást elvisel, de állandóan vizes talajra és szikesekre nem való. Szép fehér fája értékes, jól faragható. Szaporító anyagát az erdőgazdaságok magról és dugványról nevelik, de még nincs belőle elég. Több figyelmet érdemelne.

Fehérfűz.

A pocsogó vízű, nedves és a kötött agyagos talajokon is jól fejlődik. Az enyhén szikes és időszakonként kiszáradó partokon is megél. Fája értékes, vesszői fonásra alkalmasak. Szaporítása könnyű, dugványról könnyen nevelhető gyökeres suhánggá. Az erdőgazdaságok eddig nem sokat neveltek belőle, pedig vízpartokra, vizes rétek széleire nagy tömegekben érdemes telepíteni.

Magaskőrös.

Kezdetben gyorsan, később lassabban fejlődik. Az időszaki nedvességet és szárazságot, a kötöttebb és a kissé szikes talajt is elviseli. Legjobban üde, porhanyós talajban fejlődik. Kemény a fája, igen értékes bognárfa. Suhángját az erdészetek magról nevelik, könnyen és nagyban.

Mézgáséger.

Folyóvizek mentén az állandó vízállást is jól elviseli. Kötött, agyagos földben is megél, de a szikes talajt nem bírja. Gyorsan folyó patakok üde partmenti talajában hamar nagyra nő. Fája értékes, vízi építkezésekre és bútorfának is alkalmas.

A fásítás tervezésekor milyen vízügyi szabályokat kell betartanunk?

Minden állandó és időszaki vízfolyás, belvízlevezető vagy öntözősatorna — bárkinek a tulajdonában van is — szerves része az ország vízgazdálkodási hálózatának. Az alantabb fekvő területek vízellátása, vagy az árvizek, belvizek időben történő levezetése szempontjából nem mindegy, hogy betartják-e a vízmedrek mérnökiileg kiszámított és előírt szélességét és mélységét (ürszelvényét), hogy a medrek nem töltődnek-e fel, nem szűkülnek-e meg, vagy éppenséggel nem rekednek-e el? Ezért a vízügyi törvény és a vízrendészeti hatóságok (Vízügyi Igazgatóságok) a medrek partjainak fásítására olyan rendszabályokat írtak elő, amelyeket pontosan be kell tartanunk vízparti fásításunk tervezésekor.

3. ábra: A csatornák úde partszegélyén már 8 éves korukra szép fákká, jó szélfogóvá magasodnak a nyárfák.
(Foto: Tóth B. Pladány).

Kisebb vízfolyások és csupán kézierővel tisztított kisebb csatornák esetén fáinkat ne telepítsük 3 m-nél közelebbre a vízűgyigazgatóságok által megállapított meder széléhez. Gépekkel tisztítható belvíz-, vagy öntözőcsatornák partszélétől pedig — figyelemmel az ott alkalmazott kotrógéptípusokra — 3—6 m távolságot tartsunk be. Főcsatornák, vagy gátakkal szegélyezett nagyobb folyók esetében ennél is nagyobb lehet a távolság. Hogy elkerüljünk minden esetleges félreértést, vagy későbbi kellemetlenséget, nagyobb vízfolyások és csatornák partszegélyeinek fásítási tervezése előtt feltétlenül kérjük ki az illetékes vízűgyi igazgatóság szakvéleményét.

Másik fontos szabály, hogy a vízpartok mentére telepített fák töve és törzsük alsó része se bokrosodhassék el, se pedig az esetleg kivágott fák tövéből vagy gyökereiből előtörő sarjak ne képezzenek a víz partja mentén élő hófogó sövényeket. A befagyott víztükör jegén felgyülemelő és eljegesedő hótömeg ugyanis az olvadás megindulásakor a mederbe szakadva akadályozhatná a lefolyást és vízünk kiáradását okozhatná. Ugyanezért ne telepítsünk bokrokat,

4. ábra: A vízfolyások és csatornák partján nem szabad a fasorok tövében ilyen bokrokat és sarjakat megtűnni.
(Foto: Tóth B. Pladány)

cserjéket se a vízparti fák közé. Sorfáink törzsének alsó részéről és a kivágott fák tuskóiról, gyökereiről nyessük le a fattyú és sarjhajtásokat. Ha utóbbiakat a kivágott fák felújítására kívánjuk felhasználni, akkor — kiválasztva az erre legalkalmasabbakat, — a többi tőben vágjuk vissza. A fák nyesésének módjára és mértékére az alábbiakban még visszatérünk.

Ahol közepes vagy nagyobb vízmedrek partjain megfelelő terület áll rendelkezésre és ahol a partmenti fásítást felhasználhatjuk a közeli mezőgazdasági földek, esetleg öntözött területek növényeinek a megvédésére is a szél- és aszálykártól, vagy az öntözővíz párolgásának csökkentésére — ott egyszerű fasorok helyett mezővédő erdősávokat telepítsünk. Ezeknek az 5—11 sor fából álló erdőpásztáknak a soraiba — ha megfelelő távolságra telepítjük

őket a partoktól — már bokrokat, cserjéket is ültethetünk, ami elősegíti a szélfogást. A partok szélétől 10—15 m-re telepített ilyen erdősáv már nem a meder jegére, hanem a fák, a cserjék közé és az erdőpászta tövébe gyűjti össze, halmozza fel a havat. A mederben kevés hó marad, a vízlefolyást tehát a megfelelően telepített erdősávok nem akadályozzák, hanem inkább elősegítik. Ilyen erdősávok megtervezésére természetesen erdőmérnök szakember segítségét kell kérni.

Egymástól milyen távolra ültessük fáinkat?

Hány darab suhángra lesz szükségünk?

A vízpartok mellé ültethető fáinknak, hogy gyorsan nőjjenek, nemcsak sok nedvességre, hanem bőséges fényre, napmelegre is szükségük van. Ezért nem lenne helyes, ha a telepítéskor a suhánkokat olyan közel raknánk egymáshoz, hogy a fákoronák később egymás alá szoruljanak, elsatnyuljanak. Már az ültetéskor meg kell adni fáinknak a bőséges növényteret és a koronáknak később sem szabad sohasem összeérniük, vagy egymás alá szorulniuk. Az ültetési távolság a vízparti föld minőségétől is függ. Jó, üde talajon fáink gyorsabban és nagyobbra nőnek, silányabb földben lassabban fejlődnek és kisebbek maradnak. A fent felsorolt fák más-más alakúak, vannak széles, terebélyes koronájúak és vannak olyanok is, amelyek keskenyebb, sudárabb koronát fejlesztenek. Pl. a fehérnyár, a fekete- és a korányár terebélyesebb, míg az óriásnyár és a magaskőrös sudár növéssű. Az is számít, hogy hány éves korukig, milyen magassági és vastagsági méretek eléréséig kívánjuk lábon megtartani vízparti fáinkat, hogy és milyen célra akarjuk azután a fájukat felhasználni. Ha deszkának, hengernek, vályúnak való vastag fákat kívánunk termelni, ehhez természetesen nagyobb növényteret és több idő is kell, mintha pl. csak szarufának, vagy póznának való fát akarunk kapni. Mindez arra int: ne ragaszkodjunk merev szabályokhoz. A nyarakat — az óriásnyár kivételével — általában ne ültessük 5 m-nél közelebb, az óriásnyárat, a kőrist, a fűzet és az égert legalább 3 m-re tegyük egymástól. Jóminőségű, üde talajon megtehetjük, hogy fele-ekkora távolságra ültetjük fáinkat, de mihelyt a koronájuk kezd összeérni — 3—5 éves korukban — minden másodikat vágjuk ki. Így hamarabb jutunk használható fához, mintegy előlegképpen a munkánkért.

Ha kettős, vagy többszörös fasort, réti facsoportot, vagy erdőcskét telepítünk, ne legyenek a fasorok se közelebb egymáshoz, mint az egyes fák a sorokon belül. Ilyen esetekben hármas kötést alkalmazzuk, hogy nagyobb növényteret jusson a fáinknak.

Ültetési suháng-, vagy scrfaszükségletünk megállapítására használhatjuk az alábbi táblázatot — de nem merev szabályként. A talaj minősége és más körülmények szerint kisebb mértékben eltérhetünk tőle.

F a f a j	Távolság m	Szükséges suháng mennyisége			
		100 m-re	1 km-re	1 ha-ra	1 kh-ra
		d a r a b			
Fehér- és szürkenyár	5	20	290	400	260
Feketenyár éskéseinyár, platán	6	17	167	278	160
Óriásnyár, fehérfűz	3	23	234	1112	640
Magasköris, éger	4	25	250	625	360

Honnan és milyen módon szerezzük be az ültetéshez szükséges suhángokat (facseteteket)?

Az igénylést a községi tanácshoz adjuk be. Fontos, hogy az őszi fásításra szolgáló facseteteket legkésőbb július 15-éig, a tavaszi fásításra szolgálókat pedig előző év november 15-éig igényeljük. Az állami erdőgazdaságok az idejében igényelt facseteteket lehetőleg a legközelebbi csetetekertjükből utalják ki és értesítést küldenek, hogy mikor és hol vehetjük át őket. Ha a közlelbbi helyeken nem volnának megfelelő fajú és minőségű facsetetek, akkor az állami erdőgazdaság ezeket távolabbról szállítja le vasúton, vagy tehergépkocsin.

Az állam ingyen csetetével segíti elő a fásítást.

A termelőszövetkezetek és az egyénileg dolgozó parasztok az ültetésre kért cseteteket és suhángokat állami támogatásként, ingyen kapják, a községek és egyéb közületek pedig előre elkészített és jóváhagyot terv alapján a megyei tanács beruházási keretéből.

**Milyen a jó ültetősuháng és sorfa?
Hogyan szállítsuk? Elültetésig mit tegyünk vele?**

A vízpartok fásításához általában 2—3 éves, korona nélküli gyökeres suhángokat, esetleg 4—5 éves koronás sorfákat is használunk. Ezek akkor jók, ha gyökérzetük minél dúsabb, karógyökerek minél kevésbé van megcsonkítva, oldalgyökereik épek és bőségesen van rajtuk hajszalgyökér. Ha héjukat késsel megkaparjuk,

alatta üde zöldnek kell lenniük. A jó suhángok gyökér nélküli magassága legalább 1,7 m; vastagságuk — a tövük fölött 10 cm-re mérve — legkevesebb 1,5 cm. A jó sorfák törzsmagassága legalább 2,2 m, átmérője — mellmagasságban mérve — 2—4 cm kell, hogy legyen. Koronájuk szép szabályos gömb vagy tojásdad alakú legyen és legalább 4 erős főágból álljon.

Az ültetés csak akkor lesz sikeres, ha a kiutalt, facsemeték gyökerei egy percre sem maradnak fedetlenül a csemetekert földjéből történt kiemeléstől egészen az elültetésig, mert ha a gyökér csak kissé kiszárad, a kényes fácskák tönkremennek. Ezért ha tengelyen szállítjuk a suhángokat és sorfákat, a gyökerüket fedjük be ponyvával, zsákokkal, vagy sok nedves mohával, tőzeggel vagy szalmával. Útközben is óvjuk a kiszáradástól, ha szél fúj, vagy meleg van, többször is locsoljuk meg. Akár így szállítjuk a csemetéinket, akár vasúton, csomagolva kapjuk őket, megérkezés után nyomban bontsuk ki és frissen ásott mély árokba ferdén, sorban lefektetve huzzunk a gyökerekre bőségesen földet. Ha sok suhángunk van, az első sor mögé további sorokat is helyezhetünk az árokba, de fontos, hogy a legfelső suhángsor gyökere fölött is legalább 25 cm-es földréteg legyen. Ügyeljünk rá, hogy a föld mindenütt behatoljon a gyökerek közé és ne maradjanak közte levegőhézagok. Ezért a gyökerek leföldelése közben rázogassuk a fácskákat. Az így elvermelt suhángokat, sorfákat, — ha száraz idő jönne —, időnként meg kell öntözni. Amíg sor nem kerül az elültetésre, a gyökereiknek állandóan nedvesen kell maradniuk.

A vermetést állatoktól, kártevőktől, szélről védett, árnyékos, üde földben végezzük.

Hogyan ültessük, ápoljuk és védjük fáinkat?

Kijelölés. A kiültetésre kerülő fák helyét, a vízpart szélétől és egymástól való távolságát, mérőszalaggal (esetleg zsinórral vagy mérőléccel) és kitűző rudak vagy 2,5—3 m-es egyenes karók segítségével jelöljük ki. Minél hosszabb, szép egyenes fasorokat alakítsunk ki. Ne kövessük pontosan a vízpart, vagy vízfolyás görbületét, hanem jelöljük ki a nagyobb töréspontokat és azokat kössük össze minél hosszabb egyenes vonalakkal. A töréspontokat karókkal, az egyes fák helyét kapavágásokkal jelöljük meg.

Mikor ültessünk? Vízpartok mentén a faültetés legmegfelelőbb ideje az ősz, mert tavasszal a talajvíz rendszerint magasra emelkedik, s a patakok, folyók és belvízcsatornák olykor ki is áradnak. Ha az ültetőgödörök megtelnek vízzel, ez nemcsak az ültetést nehezíti meg, hanem a fásítás sikerét is veszélyezteti. Ezért — hacsak lehetséges — ősszel, október 15-e és november 30-a közt végezzük

5. ábra: A suhángültetés helyes módja (rajz)

el vízparti fásításunkat. Fagytalán, enyhe idő esetén még a decemberi ültetés is eredményes lehet. Ha a faültetés bármely okból mégis tavaszra maradna, igyekezzünk azt az ősszel vagy télen előre megásott gödrökbe minél korábban elvégezni — mihelyt a föld fagya kienged, hogy a tavaszi esők és a hegyekből érkező hó okozta vízbőség fáinkat már a földben találja, végleges helyükön.

Gödörásás. Suhángok ültetésére 80×80 cm széles és 60 cm mély, sorfák számára 100×100 cm széles és 70 cm mély gödröket ássunk. Az ásáskor a gyeptéglákat aprítsuk meg ásóval és tegyük félre. A felső, humuszos jó földet hányjuk a gödör egyik oldalára, az alsó nyersföld a másik gödörpartra kerüljön. A gödörásást — tavaszi ültetés esetében is — mindig ősszel végezzük el.

Az ültetés módja. A suhángok és sorfák ültetését páros munkacsoporttal kell végezni. Egy leány vagy fiú tartja a gödör közepében a fát, egy felnőtt ember pedig lapáttal hányja a gyökerekre a földet. Az ültetés kezdetén a fát 10—15 cm-rel mélyebben tartjuk, mint ahogy a csemetekertben állt kiszedés előtt és rázogatózás közben lassan huzzuk egyre feljebb úgy, hogy az ültetés után eredeti magasságában álljon a földben. A fát tartó fiú vagy leány a suhángot (sorfát) folytonosan rázogassa, hogy a föld jól bejusson minden gyökér közé. Először a gödörásáskor külön rakott jó földet szórjuk a gyökerekre.

Az összeaprított gyeptéglákat a gödör fenekének széleire dobjuk. Aztán hányjuk be a másik oldalra rakott, gyengébb minőségű, nyers földet is. A beszórt földet minden arasznyi réteg bedobása után többször is meg kell taposni, mindaddig, míg a gödör meg nem telik. Ültetés után a fa körül vasgeregelyével gerezelyezzük el a talajt. A kimaradt földet pedig gyűrűalakban igazítsuk el az ültetőtányér szélén. Ha gyenge a talaj, nem árt, sőt sokat használhat, ha az ültetőföldbe máshonnan hozott jó földet, korhadék, vagy komposzt-trágyát keverünk. Nyers trágyát ne alkalmazzunk, mert ez ártalmas a gyökerekre. Savanyú réti és szikes talajok ültetőföldjébe ajánlatos cukorgyári mészszipot, vagy gipszet keverni. Mélyen kiszáradó talajokban 2—3 cm-es tözeget, vagy komposzt-rétegeket terítsünk a gyökerek alá, azzal is óvjuk fáinkat a kiszáradástól.

Ápolás és védelem. A vízpartokra kiültetett fáink akkor fejlődnek jól, növekednek és vastagodnak gyorsan, ha megfelelő ápolást és védelmet kapnak. Az erre fordított csekély munka bőségesen megtérül pénzben számítva is. A védetlen és ápolatlan fák viszont elvadulnak, a kártevők áldozatául esnek, építésre, szerszámfának alkalmatlan, görbe, görcsös törzseket adnak.

Gondozzuk és óvjuk szeretettel vízparti fáinkat, — több, jobb és értékesebb fa lesz fáradságunk jutalma.

A kiültetett fák tövét — akkora körben, mint amilyent a ko-

rona elfoglal — tavasszal és nyár elején 3—4 ízben kapáljuk körül. Ezt az ültetés után legalább 3 éven át végezzük el.

Ha valamelyik fa kiszáradna, helyére a következő ősszel ültessünk másikat. A rossz alakú, görbe, vagy valami okból megsérült, de ép gyökerű fákat tél végén, fagymentes időben éles kézfűrészszel, vagy metszőollóval töben vágjuk vissza: az előtörő tősarjakból kifogástalan fát nevelhetünk.

6. ábra: Az így agyonnyesett fák elgörcsösödnek, elgörbülnek, megbetegednek és csakhamar elpusztulnak.
(Foto: Erdőterv, Bpest)

Vízparti sorfáink törzséről időnként el kell távolítanunk a fattyúhajtásokat és a fölösleges oldalágakat. A szakszerűen végzett nyesés elősegíti, hogy gyöcsstelen, szép hengeres, vastag, deszkának való törzseket neveljünk. A nyesésre legalkalmasabb idő a télutó és a koratavas.

A kiültetett suhángok oldalán a rügyekből előbújó puha, zöld hajtásokat olymódon távolíthatjuk el az első évben, hogy a korona legalsó elágazása alatt erősen átfogva a törzset, a markunkat felülről lefelé végighúzzuk a fácskák tövéig.

A már megfásodott oldalhajtásokat éles metszőollóval, vagy késsel nyessük le töből. Ujjnyinál vastagabb hajtások és ágak lenyesésére éles kézfűrész használunk. Minden nyesésnek töből, köz-

vetlenül a fa törzse mellett kell történnie. Az ágak, hajtások tövébe először alulról felfelé kell befűrészelni és csak azután folytatni a fűrészelést, felülről lefelé. Evvel elkerülhetjük, hogy a lehulló ágak töveinél behasadozzék a fák gyenge kérge. Semmiesetre sem szabad ágcsonkokat, kiálló „tarisnyaakasztókat“ meghagyni a törzsen, mert ezek benőnek a fába és csökkentik a használhatóságát, az értékét. Éles, jó szerszámmal és egy kis figyelemmel elérhetjük, hogy a lemetszett ágak, hajtások helyén maradó seb egészen egybeessék a fa kérgével, és sima felületű legyen. Az ilyen ághelyeket a fa gyorsan benővi. A nyesést semmiesetre se végezzük baltával, mert ez csúnya sebeket ejt, csonkokat hagy vissza az ágakon és helyrehozhatatlan károkat okozhat.

7. ábra: Aki így bánik a fájával, az alig várhat hasznot tőle!
(Foto: Zsabokorszky J. Bpest.)

Fontos szabály, hogy a fákat sohase nyessük fel túl magasan.

Gyorsan növvő fáinkat 5—10 éves korukig teljes magasságuknak legfeljebb az $\frac{1}{3}$ -áig szabad felnyesni, hogy szép terebélyes koronát nevelhessenek. A fa a levelein át lélegzik, ha a koronája egy részétől — túl magas felnyeséssel — megfosztjuk, akkor nem tud rendesen táplálkozni, nem várhatjuk tehát tőle, hogy gyorsan gyarapodjék. Szomorú látvány, hogy országszerte igen sokfelé a tanyák körüli és az utak menti fákat — néhány kéve rőzséért — *évről évre csaknem a hegyükig baltával felnyesik*. Az ilyen „nyesés” *nem faápolás, hanem fagyilkolás*, nemcsak a minőségét rontja a fának, hanem sok sebhelyen át gombabetegségekkel fertőzi meg, gyakran okozva gyors pusztulását.

10 évnél idősebb fáinkat már teljes magasságuk feléig felnyeshetjük. Idősebb fáinkról azonban csak az elszáradó oldalágakat fűrészeljük le, az 5—6 cm-nél vastagabb élő ágakat hagyjuk meg.

Vízparti sorfáinkat — amíg jól meg nem erősödnek — *meg kell védenünk* a szélről, a vadak és a háziállatok, a kártékony rovarok és gombák károsításaitól.

A széltörés és a lóbálás, valamint az állati károsítások ellen jó védelmet nyújt a karózás és a fák törzsének a körülkerítése tövis-sel, szöges sodronnyal, dróthálóval. A fák mellé egy vagy három karót verjünk, hosszúakat, erőseket. Ültetéskor előre ajánlatos beütni őket a gödör fenekébe. Az egy-szál karókhöz lágy kenderhevederrel, nyolcas formájú kötéssel kössük hozzá a fák törzsét. Hármaskarózás esetén ezeket háromszög alakban, egymástól 40—60 cm-re üssük a fa törzse köré. Alul és felül lécdarabok rászegésével rögzítsük őket egymáshoz s az állatok elleni védelmül tuskés, tövises ágakat, vagy sodronyhálót, tuskés drótot kössünk, feszítsünk melléjük.

Nyúlragás ellen náddal, kárával, vagy papírral vegyük körül a fák törzsét, 2—3 helyen vékony dróttal átkötve.

Rovar- és gombakárok ellen ugyanúgy védjük meg vízparti fáinkat, mint kertjeinkben a gyümölcsfákat.

A fűzfák nyakalása, botolása éppen olyan, vagy még nagyobb hiba, mint a sorfák túl magas felnyesése. A fűzfák koronájának lecsonkozása, a fejsarjak 6—8 évenkénti visszavágása elég sok tüzelőnek alkalmas rőzsét ad ugyan, de tönkreteszi az anyafát. Az ilyen fákba egy-kettőre beleesik a gomba, törzsük belül nedvesedni, korhadni kezd, majd odvassá, üregessé válik és nemsokára kidől. *Az ilyen fa gazdája önmagát fosztja meg az értékes, deszkának, szerszámfának való törzsektől.* Vesztesége évről évre nagyobb. Hagyjunk fel hát végleg evvel az ósdi, helytelen fahasználattal és

füzeseinkből is neveljünk szép magas és vastag, egészséges törzsű koronás fákat. Néhány év múlva meglátjuk mennyivel nagyobb lesz így a hasznunk.

**Kié lesz a fa, amit a vízparton termeltünk?
Milyen engedélyt kell kérnünk a kivágására?**

Minisztertanácsi határozat alapján facsoportokból (1000 m²-nél nem nagyobb csoportok), valamint fasorokból a beteg, száraz, szeltörött, vagy más okból további fenntartásra nem alkalmas fák kivágásához nem kell hatósági engedély, de a birtokosnak ezt a

8. ábra: A botolva kezelt fűzfák nem adnak hasznosítást, gyorsan odvasakká válnak és kidőlnek.
(Foto: Zsabokorszky J. Bpest.)

szándékát a községi tanács végrehajtó bizottságánál be kell jelentenie és minden egyes kitermelt fa helyett 3 fiatal fát köteles elültetni. Az így kitermelt faanyaggal a tulajdonos szabadon rendelkezik, azt felhasználhatja vagy eladhatja.

Ép, egészséges fa kivágásához a községi tanács előzetes engedélyre szűkséges. Erdőből, folyók védgátjai közé eső hullámterek fásításaiból, mezővédő vagy legelővédő erdősávokból mind egészséges, mind beteg fát szintén csak a községi tanács előzetes engedélyével szabad kitermelni. Az engedéllyel kitermelt faanyagnak fűrészrönk, talpfarönk, vezetékoszlop, bányafa és papírfa céljaira alkalmas részeit a területileg illetékes állami erdőgazdaságnak fel

kell ajánlani. Minden más iparifaválasztékkal, valamint az összes tűzifával a tulajdonos szabadon rendelkezik.

Az erdőgazdaság a felajánlott faanyagot megvásárolja. Példaképpen közöljük, hogy az előírt minőségű és méretű nyár iparifáért az erdőgazdaság a következő árakat fizeti:

	Tő mellett	Közbenső rakodón	Feladó állomáson
	f	o	r
	i	n	t
Nemes nyár hámozási rönk	620	700	850
Hazai nyár hámozási rönk			
m ³ -ként	590	650	750
Nyár fűrészrönk I. o.	500	550	650
" " II. o.	450	500	600
" " III. o.	400	450	550
Nyár papírfá hántolva ürm-kint	370	430	480

Az egyéb fafajok árai nem sokban különböznek a nyárakétól.

Látjuk tehát, hogy a vízpartok mentén telepített fasorok nemcsak a saját faszükségletünket fedezhetik, hanem igen tekintélyes pénzbeli hasznot is hozhatnak.

*Felelős kiadó :
dr. Vermes Miklós*

*38374-689/4 - Révai-ny.,
Budapest,
V., Vadász u. 16.
(Felelős : Nyáry Dezső)*

1851

/1866/

